

رئیس - بازم اگر صلاح می دانند نوشته شود.
 راجع بدستور فردا اگر پیشنهادی دارید بفرمائید.
 آقای سردار مخفم (اجازه)

سردار مخفم - چند فقره لوائح مفیده از تصویب کمیسیون فوائد عامه گذشته یکی دومرتبه بنده تقاضا کردم که هفته یکی دوتا از آنها جزو دستور شود که تکلیف آنها معلوم شود.
 گاهی هم اگر جزو دستور شده مذاکرات نشده و فراموش شده است. این است که بنده تقاضا میکنم اگر آقایان تصویب میکنند.
 گاهی یکی از راپورتهایی که از کمیسیون فوائد عامه گذشته جزو دستور شود و عجالتاً لایحه امتیاز گل سرخ را برای فردا تقاضا دارم جزو دستور باشد تا تکلیف آن معین شود چون اگر تصویب شود صاحب امتیاز باید دو ماه به عید مانده شروع بکار کند

رئیس - راجع بگل سرخ اشکالی است آقای سید یعقوب (اجازه)
 آقای سید یعقوب - بنده در تعقیب فرمایش آقای سردار مخفم خواستم عرض کنم يك لایحه دیگری هم از کمیسیون فوائد عامه گذشته است و راجع بنمک و گوگرد جزائر است تقاضا دارم آن هم جزو دستور شود.

رئیس - در این خصوص اشکالی هست یا نه؟
 آقای مساوات (اجازه)

مساوات - دیروز هم عرض کردم امروز هم عرض میکنم اگر بنا شود باز بودجه بکمیسیون برود یا زود اصلاح شود بر - گردد چند روز گذشته بلوایح متفرقه و هفته دوروز تخصیص داده شد بودجه چون يك - شنبه در بودجه مذاکره شد تبدیل شد به سه شنبه و چهارشنبه که مخصوص بودجه است بنده عقیده ام این است حالاً که این بودجه برگشت میکند بکمیسیون بودجه - بودجه خارجه را مطرح قرار دهید ورائی که در مجلس گرفته شده مراعات کنید تا بهمان ترتیب پیش برود.

رئیس - بودجه وزارت خارجه چندین ماه است حاضر است ولی دولت تقاضا کردند و مسترد داشتند
 آقای سلیمان میرزا (اجازه)

سلیمان میرزا - اگر این تقاضا ها تا آخر سال طول بکشد تکلیف و کالت ما چه میشود به موجب قانون اساسی دولت مجبور است بودجه سان آینده را دو ماه

باخر سال مانده تقدیم نماید تا اینکه قبل از حمل بودجه تمام شود و گمان میکنم بسا این ترتیب بودجه را نتوان عقب انداخت و آقایان ملاحظه می نمایند که عقب افتادن بودجه چه مشکلات هم برای دولت و هم برای مجلس تولید خواهد کرد از آن طرف دولت میخواهد بودجه را همان طوری که پیشنهاد کرده است عمل کند و اگر ما بخواهیم بودجه را کم کنیم آن مأمور بیچاره که وجه المصالحه میشود تکلیفش چیست؟

دولت بفلان مأمور مأموریت فسلان نقطه را داده است بعد کمیسیون بودجه لازم نداند و حذف کند آنوقت مطابق قانون وزارت مالیه حق ندارد پولی بساو بدید یا اینکه آن پول را گرفته است نمیشود دیگر از او پس گرفت.

این قبیل معایب پیدا میشود این است که تقاضا میکنم بودجه وزارت خارجه جزو دستور شود اگر هم دولت اظهاراتی دارد در مجلس علنی بگوید که مأمورین خارجه زودتر تکلیف خود را بدانند که اگر يك جایی زائد است مأمور آنجا خواسته شود و یا يك جایی لازم است اضافه کرده اند مجلس تصویب کند فرستاده شود والا بودجه که بعد میآید عنوان تفریح بودجه دارد.

این است که بنده تقاضا میکنم بودجه وزارت خارجه جزو دستور شود دولت هم اگر نظری دارد همین جا بگوید
 رئیس - در این باب مخالفی نیست؟
 آقای حاج میرزا مرتضی (اجازه)

حاج میرزا مرتضی - عرض میکنم چون فردا روز بودجه است و لایحه دولت راجع بروشنائی عتبات عالیات از کمیسیون گذشته بنده میخواستم تقاضا کنم که اول جلسه فردا جزو دستور شود تا تکلیفش معلوم شود.

رئیس - راجع به بودجه روشنائی عتبات مقدسه مخالفی نیست؟
 (گفته شد خیر)

رئیس - از قرار معلوم راپورت را آقای نصرت الدوله که مخبر کمیسیون بوده اند استرداد کرده اند و بکمیسیون برده اند و البته آقای مخبر (خطاب به آقای اقبال السلطان) در این خصوص اطلاعی دارند؟ اقبال السلطان - چون راجع بروشنائی عتبات مقدسه راجع به نصرت الدوله بطوری که آقای رئیس فرمودند استرداد نموده و بعد در کمیسیون مذاکره شد و يك ماده آن را تغییر دادند گمان میکنم هنوز اصلاح نشده باشد

رئیس - پس چیزی که حاضر است بودجه وزارت خارجه است
 آقای قمی
 « اجازه »

میرزا ابراهیم قمی - چون بودجه عبارت از جمع و خرج هر دو است و این معدن گل سرخ هم سه ماه قبل از بهار تا يك ماه از بهار گذشته موقمش است و در گرما نمی توانند کار بکنند و این مسئله طوری است که تقریباً صد هزار تومان بدولت ضرر میرساند بنده عقیده ام این است که در این خصوص رأی بگیرند که در اول دستور مطرح شود.

رئیس عده برای رأی گرفتن کافی نیست.
 آقای حائری زاده « اجازه »

حائری زاده - بنده راجع بصورت مجلس عایدات مملکت بیکروز بعرض مجلس رساندم که در کابینه آقای مشیرالدوله صورتی تقدیم مجلس شده و صورت جزو جمع ها همه ضمیمه آن لایحه بود ولی آن صورت طبع و توزیع شد و از طرف مقام ریاست فرمودند چون مطبوعه مجلس کارش زیاد است نمی تواند طبع کند و بدولت مراجعه میشود که طبع کنند لذا استدعای کم بدولت مراجعه شود که اینرا طبع و توزیع کنند تا عامه مردم بدانند چه پولهایی گرفته میشود و نمایندگان هم مطالعه کنند که در آتیه يك بودجه صحیحی بتوانیم تهیه کنیم امسال که تمام لایحه برای خرج تصویب کردیم
 رئیس بموجب تأکید که این جا شد بدولت نوشته شده است

(پیشنهاد آقای زنجانی بمضمون ذیل قرائت شد)
 مقام محترم ریاست مجلس شورای ملی دامت شوکت

قانون استخدام که قانون مهمی است و از مجلس گذشته و در حمل ۱۳۰۲ باید بموقع اجرا گذارده شود و نظامنامه های مقرر تا آنوقت تنظیم یابد چند ماده متعلق باعضاء حاضر وزارتخانه ها است خصوصاً ماده که مکلف کرده وزارتخانه ها اعضاء حاضر را بقدر لزوم در مراعاتی که قانوناً مقرر شده جایجا نمایند و از اداره و دائره و شعبه و اعضاء قدر لازم را مراعات کنند و این امر بسیار مهم و در بودجه سنه آتیه تأثیر زیادی خواهد داشت و شنیده میشود که در بعضی وزارتخانه ها بدون مراعات لزوم اداره یا دائره یا شعبه تشکیل می یابد و اعضاء هم در مراتب بدون مراعات سابقه خدمت و صحت اغلاق و عمل و لیاقت جایجا میشوند حتی بدون مراجعه بیک شورای اداری و پرسنل با نظاریات خصوصی عمل میشود و مضرت اینکار حاجت بیجان ندارد و این کار مهمترین کارهای قبل از حمل آئینده است

لذا برای اینکه کسانی که بعد از میزان ۱۲۹۹ وارد شده اند و خارج شوند و ادارات و دوائر و شعب بقدر لزوم تشکیل یافته اعضاء هم زیاده و کم از لزوم مقرر نشود

و تمین مراتب اعضاء هم از روی سابقه لیاقت و حقانیت بعمل آید بنده پیشنهاد میکنم از طرف مجلس تقاضا شود که از هر يك وزارتخانه يك نفر امین بصیر مسلم عامه با سابقه يك هیئت معین شده در هر وزارتخانه بامراجعه به پرسنل و سابقه وقت کاملاً این امر را انجام دهد و تأکید هم شود که نظامنامه های مقرر تنظیم شود

ابراهیم زنجانی
 رئیس - می ماند برای جلسه بعد
 مجلس سه ربع بعد از ظهر
 ختم شد.

رئیس مجلس - مؤتمن الملک
 صورت مشروح مجلس یوم پنجشنبه
 ۲۷ جدی ۱۳۰۱ مطابق سلخ
 جمادی الاولی ۱۳۴۱

مجلس یک ساعت و نیم قبل از ظهر
 ریاست آقای مؤتمن الملک تشکیل گردید
 (صورت مجلس یوم سه شنبه ۲۵ جدی را
 آقای امیر ناصر قرائت نمودند)

رئیس آقای شیخ الاسلام اصفهانی
 (اجازه)

شیخ الاسلام - بنده در چهار روزنامه دیدم نوشته شده که بنده عرض کردم شعرت و دوهزار تومان بابت اول سال بودجه وزارت داخله - حالا می بینیم در صورت مجلس هم اینطور نوشته شده بنده چنین عرضی نکردم چون مطابق نظامنامه داخلی و کیل حق ندارد چیزی اضافه بر بودجه پیشنهاد نماید بنده عرض کردم ۶۲ هزار تومانی که بابت ۶ ماه اول سال کسر شده است و این دلیل بر این است که در شش ماه آخر سال ۶۲ هزار تومان بابت تأسیسات جدید بوده حالا که آخر سال است این مبلغ را صرف تأسیسات وزارت داخله در بنادر و جزائر جنوبی و دوردست خلیج فارس بکنند

رئیس - آقای حائری زاده
 (اجازه)

حائری زاده - آقای عماد السلطنه را در صورت مجلس جزو غائبین بی اجازه نوشته اند در صورتیکه شنیدم ایشان مأموریت دولت را اختیار کرده و از نمایندگی خودشان استعفا داده اند.

رئیس - ایشان بی اجازه رفته اند و معلوم هم نیست که مأموریت دولتی داشته باشند اگر معلوم شد که مأموریتی دارند اصلاح میشود دیگر ایرادی نیست؟ (گفته شد خیر)

رئیس - آقای قمی
 (اجازه)

آقا میرزا ابراهیم قمی - بنده در دستور عرضی دارم

رئیس - دستور بودجه وزارت خارجه است
 آقا میرزا ابراهیم قمی - بنده در جلسه قبل تقاضا کردم که لایحه گل سرخ جزو دستور

شود و چون عدم کافی نبود رأی گرفته نشد بنده چون می بینم صد هزار تومان بدولت ضرر می خورد و موقع کار کردن آنهم زمستان است تا یکماه از بهار گذشته شاید اگر تأخیر در این کار بشود يك ضرر هنگفتی بدولت بخورد بنا بر این تقاضا می کنم امروز جزو دستور شود.

رئیس - رأی میگیریم بتقاضای آقای قمی - آقایانیکه تصویب می کنند بودجه وزارت خارجه خارج ولایچه گل سرخ جزو دستور شود قیام فرمایند.

(اغلب نمایندگان قیام نمودند)
رئیس - تصویب شد. آقای زنجانی (اجازه)
زنجانی - بنده خواستم اهمیت پیشنهاد خودم را عرض کنم که مطرح بفرمائید تا تکلیف آن معلوم شود.
رئیس - پیشنهادی که سابق مرقوم فرموده بودید؟
زنجانی - بلی
رئیس - آقای آقا سیدفاضل (اجازه)
آقا سید فاضل - بنده در بودجه وزارت خارجه عرض داشتم که از دستور خارج شد رئیس - آقای دانش
(اجازه)
میرزا محمد خان دانش - بنده يك سؤال از آقای رئیس الوزراء کرده بودم اگر برای جواب حاضر ندر عرض کنم دانش - بلی در موضوع کنفرانس از آن رئیس بفرمائید
دانش - در کنفرانس لزان يك سلسله قضایای مهمه شرقی مطرح میشود که دولت ایران علاقه تمام بآنها دارد و از قرار مسامحه تسرک ها برای عضویت ایران در کنفرانس مزبور موافقت کرده اند و هم چنین از تلگرافی که از چیچین در جریان درج شده بود ظاهر میشود که روسها هم مساعدند در اینصورت از طرف دولت ایران چه اقداماتی شده است یکی دیگر راجع بمسئله بین النهرین است که این دوروزه شایع شد دولت ایران قیومیت انگلیس را بر بین النهرین تصدیق کرده اگر چه چنانچه این مسئله صحت داشت میبایستی بمجلس بیاید در هر صورت بنده از نقطه نظر علاقه سیاسی دولت ایران میل دارم بدانم از طرف دولت ایران چنین مسئله تصدیق شده است یا نه استدعا دارم اگر غیر از این است تکذیب بفرمائید
رئیس الوزراء - در موضوع کنفرانس لزان برای اطلاع آقایان عرض میکنم بعد از فتوحات عثمانی قرار شد برای رفع اختلاف بین یونان و عثمانی کنفرانسی در لزان تشکیل شود دولت ایرانهم بجهاتی

لازم میدانست تقاضا کند که عضویت دولت ایرانرا در کنفرانس لزان بپذیرد ولی در این زمینه تحقیقاتی را هم لازم میدانست بموجب اطلاعاتی که بدولت ایران رسید معلوم شد مسائلی که در کنفرانس مطرح است راجع برفع اختلاف بین عثمانی و یونان و مسئله بغازهاست و چون دولت ایران منافع مستقیمی در این خصوص نداشت باین جهت در تقاضای عضویت کنفرانس تا یک اندازه خودداری کرد.
همینطور هم اقدام شد
بالاخره از طرف عثمانی ها مسئله موصل در کنفرانس لزان اظهار و مطرح مذاکره گردید و معلوم شد درباره مسائل که راجع بنواحی مجاور ایران است مذاکراتی پیش آمده و در این موقع البته تکلیف دولت ایران بود که تقاضای عضویت در کنفرانس را بنماید این بود که در تهران مراسلاتی بنمایدگان سیاسی انگلیس و فرانسه و ایطالیابا و در خارجه بواسطه مأمورین خودمان در اسلامبول ولندن و پاریس و رم تقاضا کردیم که عضویت ایران را در کنفرانس لزان بپذیرند و ضمنانهم خاطر نشان شد در مسائلی که راجع بنواحی مجاور دولت ایران و عثمانی است دولت ایران مشارکت خود را در کنفرانس لازم میدانند و ضمنانیز تذکر حضور پیدا نکرده هر نوع حقوقی راجع به بدولت ایران است باید محفوظ بماند و بعد جوابی از نمایندگان سیاسی دول ثلاث راجع بتقاضای دولت ایران رسیده و در آن جواب اظهار داشته بودند
چون موضوع مذاکرات کسیون راجع برفع اختلاف بین عثمانی و یونان و مسئله بغازها است بنا بر این در موضوع اراضی مجاور ایران و بین النهرین در کنفرانس مذاکراتی نمی شود از این جهت کنفرانس معذور است از اینکه نماینده دولت ایرانرا بپذیرد مقارن اینتجان اطلاعی بدولت ایران رسید بطرس نامی را که ظاهراً یکی از اشخاصی بوده است که موقع جنگ عمومی در نواحی غربی آذربایجان يك فجایعی را مرتکب شده است در کنفرانس اظهاراتی بعنوان نمایندگان کلدانیان کرده است
برای اینکه حکومت مستقله کلدان و آشوری را بعنوان کندی کنفرانس هم اظهارات او را استماع نموده است این اطلاع بمصادف شد با جوابهایی که از دول ثلاث بدولت ایران رسیده بود در آن موقع هم دولت ایران تلگراف متحدالمقاد بدول ثلاث مزبوره فرستاد و همینطور بتوسط نمایندگان سیاسی خودش در دربارهای اسلامبول ولندن و

پاریس و رم دستور داد که این مسئله را بطور سخت پیروست کنند و در اینجا هم سفارت خانه های انگلیس و فرانسه و ایطالیای پیروست شد که اولاً مسائلی در کنفرانس مطرح میشود که دولت ایران هم در آن مسائل منافع مشترک دارد
ثانیاً يك اظهاراتی می شود که منافعی با حاکمیت و استقلال ایران است و البته دولت ایران نمی تواند لایق دولت تکلیف بماند و در کنفرانس لزان اظهاراتی راجع بيك اراضی که مربوط بایران است بشود بجهت اینکه بطرس نام نماینده کلدانها در اظهاراتی که در کنفرانس کرده تقاضای عنوان يك حکومت مستقله آشور را کرده و حد این حکومت را هم تا منتهی الیه دریا چارو می قرار داده و این مسئله باعث شد که دولت ایران جداً این مسئله را پیروست کرد همینطور بتوسط نمایندگان خودش اعتراضات خود را بدربار دول ثلاث اظهار کرد و بتوسط نماینده مخصوص که بفران فرستاد دستور داده است بموجب يك مراسله مخصوصی اعتراض و پیروست دولت ایرانرا بکنفرانس لزان ابلاغ نماید
اما در موضوع قیومیت دولت انگلیسی بر بین النهرین آقایان باید بدانند که این مسائل هیچ مربوط بدولت ایران نبوده است.
بعد از آنکه دول فاتح اراضی دول مغلوب را باین خود تقسیم کردند يك تصمیمی بین خود اتخاذ نمودند من جمله اینکه دولت انگلیس در بین النهرین قیومیت داشته باشد و این مسئله بهیچ وجه مربوط بدولت ایران نبوده است بلکه نماینده دولت ایران در مجمع اتفاق ملل بموجب دستوری که از دولت متبوعه خودش داشته است اظهار کرده است که باید حکومت و استقلال بین النهرین موافق میل کامل و آمال اهالی خود بین النهرین باشد و برای اطلاع عرض میکنم دولت ایران به هیچ وجه حکومت جدیدی بین النهرین را برسمیت نشناخته است (از طرف نمایندگان - احسنت)
دانش - تقاضا میکنم مسئله عضویت دولت ایران در کنفرانس لزان تعقیب شده و این حق شکنیها بتمام مراکز سیاسی دنیا اعلام شود و راجع بقیومیت بین النهرین هم استدعا میکنم برای اطمینان قلوب عامه این مسئله را در جراند تکذیب نمایند (جمعی از نمایندگان - آقا در مجلس علنی رسماً این مسئله تکذیب شد جرائد هم خودشان خواهند نوشت)
رئیس - آقای مساوات (اجازه)
مساوات - بنده راجع بودجه عرض داشتم که از دستور خارج شد

رئیس - آقای آقا سید یعقوب بنده در پیشنهادهای قمی عرض داشتم که اگر جزو دستورند موافق هستم
رئیس - خودتان موافق بودید حالا نمی دانید جزو دستور شد یا نه آقای آقا سید حسن کاشانی
آقا میر سید حسن کاشانی - امروز حسب رأیی که مجلس داده است برای سؤالان و لوابیح متفرقه معین شده است و بنده چند روز قبل بيك پیشنهادی تقدیم مقام ریاست کردم در باب تفتیش اداره تعدید که از طرف دولت بآنها امر شود بدون اجازه وارد منازل مردم نشوند و اسباب زحمت و عدم امنیت برای مردم فراهم نیاورند اگر مقتضی می دانید مقرر فرمائید قرائت گردیده و در آن رأی گرفته شود که همین امروز تکلیف معین شود
رئیس - رأی گرفته شد لایحه گل سرخ جزء دستور شود
فملاً لایحه امتیاز گل سرخ مطرح است مذاکرات در کلیات است
رئیس - آقای اقبال السلطان (اجازه)
اقبال السلطان - بعقیده بنده در چنین موقعی که معدن گل سرخ کشف شده سوالها از آن جزیره خاک استخراج نموده اند نشود اسم امتیاز بآن گذاشت امتیاز در موقعی است که يك معدن مجهولی باشد و بایک اشخاص کنترا ت ببندند که برود و کشفیات بکنند و زحمت بکشند اگر چیزی پیدا کردند يك حقوقی هم مطابق قرارداد که قید میشود صد بیست یاصد شانزده یا صد (هر چه قرار بگذارند) بدولت بدهند ولی این معدن گل سرخ سالهاست استخراج شده و يك مدتی هم در دست حاج معین التجار بوده است و مدتی هم دولت خودش اداره می کرد
در حال بعقیده بنده واگذار کردن استخراج خاک از این معدن حکم اجازه را دارد نه امتیاز و باید بطور اجازه مطابق قانونی که مجلس مقدس وضع نموده است که در موقع اجازه دادن قسمتی از اداری دولت باید بطور مزایده اجاره بدهند و هر کس زیادت قبول کرد حق اوست این معدن باید همانطور بطریق مزایده با جاره واگذار شود و بنده در این خصوص اعلان مزایده از طرف دولت ندیدم و از یکطرف دیگر هم ما نمایانم میزان عایدات سالانه این معدن که بمجلس پیشنهاد شده آیا فائده ما در اوست یا ضرر ما؟ لابد آقایان می فرمایند چنانچه سال است که در این خاک عمل شده و آن عایداتیکه بدولت رسیده معلوم است بنده هم تصدیق میکنم که چند سال است دولت بتوسط اداره گمرک خاک را استخراج کرده و فروخته است ولی گمرک يك اجازه مطلق نداشته است که هر قدر بتواند از این معدن

خاک استخراج نموده و بفروش برساند يك گمانی با وزارت امور خارجه يك معامله راجع باین خاک کرده و اجازه گرفته بود که فلان مقدار خاک با تو تحویل بدهند ممکن است که کمیانی در یکسال مساوی بیست هزار تومان خاک لازم داشته و همانقدر هم باشد یا سال دیگر کمتر
پس هر قدر خاک لازم داشته همانقدر برده است و بگمرک هم همانقدر اجازه داده است و بالاخره اداره گمرک اجازه نامی نداشته است که هر کس که از این خاک بخواند بفروشد یا اجاره بدهد اگر این دولت بآنها اجازه را اداره گمرک داشت آنوقت ما می دانستیم که این لایحه بتفع ما است یا بضرر ما ولی چون اینکار نشده است ما نمی دانیم بلکه حوادثی از قبیل جنگ بین المللی و غیره به گمرک واگذار شد. در این مدت هم خیلی کم مصرف می شد و عایدی نداشت بطوری که در همه این چند سال حساب کنید متجاوز از پانزده یا شانزده هزار تومان عایدی آنجا نبوده است و حاج معین التجار همیشه اظهار میکرد که این معدنرا از من بزور گرفته اند و این معدن حق من است پس از آنکه تظلمات خودش را بمجلس شورای ملی و هیئت دولت نمود قرار شد با حاج معین التجار داخل مذاکره شوند بطوریکه منافع دولت هم محفوظ بماند و این خاک را چند سالی بجای معین التجار واگذار کنند بالاخره در نتیجه مذاکراتیکه با ایشان شد و در نتیجه مذاکراتیکه راجع بقیمت خاک با لندن و آمریکا شد پیشنهادات مختلفی از آنجاها رسیده و قیمت هر تنی را از لندن تا سه لیره و از آمریکا تا شانزده دلار طالب شدند که بخرند. وزارت فواید عامه از گمرک تحقیق کرد حد اکثری که ممکن است از این خاک استخراج شود چه مقدار است؟ جواب رسید تا پنج شش تاسی (تا هشتاد هزار دلار قیمت آن می شود) آقای حاج معین التجار نظر باینکه اگر خودشان عمل کنند بیشتر استخراج میکنند حاضر شدند که سالی ۵ هزار تومان بدولت بپردازند بشرط آنکه دولت پانزده ساله به ایشان واگذار کند که مشارالیه بتواند وسائل استخراج را بیشتر فراهم نماید بتواند این مقدار را بدولت بپردازد و تمام مخارج استخراج را هم خودش متحمل می شود در صورتی که اگر اجازه هم فرض بفرمائید باز شرایط مزایده بعمل آمده است چون محل فروش این خاک بیشتر در اروپا و لندن و بروکسل پایتخت بلژیک است و در آمریکا هم مصرف میکنند و در جاهای دیگر کمتر مصرف می شود از بروکسل که پیشنهادی بنامد و از لندن و آمریکا هم منظور که عرض کردم پیشنهادات مختلف رسیده و حد اکثر آن ۳ لیره و شانزده

(گفته شد - صحیح است)
وزیر فواید عامه - البته همه آقایان مستحضر هستند که امتیاز استخراج خاک سرخ در اواخر سلطنت مظفرالدینشاه آقای حاج معین التجار داده شد ولی چون فرمایش بلامدت بود دولت آنرا معتبر ندانست و از دست حاج معین التجار خارج کرد و در زمان حاج معین التجار مقرر بود سالی هزار یوان صد تومان بدهد پس از آن دولت بکمیانی آمریک و انگار کرد از فرار سالی شش هزار تن که هر تنی دولیره قیمت دارد و شش هزار تن قیمتش مطابق میشد با دوازده هزار لیره و اگر بعد از وضع مخارج حساب کنیم سالی ۴۰۰ هزار تومان عاید دولت می شد اما بعد از انقضاء کنترا ت کمیانی آمریک بواسطه يك حوادثی از قبیل جنگ بین المللی و غیره به گمرک واگذار شد. در این مدت هم خیلی کم مصرف می شد و عایدی نداشت بطوری که در همه این چند سال حساب کنید متجاوز از پانزده یا شانزده هزار تومان عایدی آنجا نبوده است و حاج معین التجار همیشه اظهار میکرد که این معدنرا از من بزور گرفته اند و این معدن حق من است پس از آنکه تظلمات خودش را بمجلس شورای ملی و هیئت دولت نمود قرار شد با حاج معین التجار داخل مذاکره شوند بطوریکه منافع دولت هم محفوظ بماند و این خاک را چند سالی بجای معین التجار واگذار کنند بالاخره در نتیجه مذاکراتیکه با ایشان شد و در نتیجه مذاکراتیکه راجع بقیمت خاک با لندن و آمریکا شد پیشنهادات مختلفی از آنجاها رسیده و قیمت هر تنی را از لندن تا سه لیره و از آمریکا تا شانزده دلار طالب شدند که بخرند. وزارت فواید عامه از گمرک تحقیق کرد حد اکثری که ممکن است از این خاک استخراج شود چه مقدار است؟ جواب رسید تا پنج شش تاسی (تا هشتاد هزار دلار قیمت آن می شود) آقای حاج معین التجار نظر باینکه اگر خودشان عمل کنند بیشتر استخراج میکنند حاضر شدند که سالی ۵ هزار تومان بدولت بپردازند بشرط آنکه دولت پانزده ساله به ایشان واگذار کند که مشارالیه بتواند وسائل استخراج را بیشتر فراهم نماید بتواند این مقدار را بدولت بپردازد و تمام مخارج استخراج را هم خودش متحمل می شود در صورتی که اگر اجازه هم فرض بفرمائید باز شرایط مزایده بعمل آمده است چون محل فروش این خاک بیشتر در اروپا و لندن و بروکسل پایتخت بلژیک است و در آمریکا هم مصرف میکنند و در جاهای دیگر کمتر مصرف می شود از بروکسل که پیشنهادی بنامد و از لندن و آمریکا هم منظور که عرض کردم پیشنهادات مختلف رسیده و حد اکثر آن ۳ لیره و شانزده

دولار بود پس شرایط مزایده هم بعمل آمده است و اشکالی ندارد
رئیس - آقای حائری زاده (اجازه)
حائری زاده - این جمله را لازم می دانم عرض کنم که بنده کلیه و اصولاً مخالف نیستم که بجای معین التجار اجازه یا امتیاز داده شود و البته بهتر این است که اتباع ایران معادن و منابع ثروت ما را استخراج نمایند و همیشه مملکت از وجود افراد ایرانی استفاده کند ولی من خیلی متأسف هستم که این لواهیها را که دولت پیشنهاد میکند کاملاً مطالعه نمیکنم سال گذشته يك سؤالی در مجلس شد در کابینه سابق آقای قوام السلطنه (گویا در اول حوت بود) (نه اشتباه کردم) کابینه آقای مشیرالدوله بود که آقای ادیب السلطنه وزیر فواید عامه بودند و يك رایرت مفصلی از دعای حاج معین التجار نوشته و دادند که دعای او از چه قرار است مثلاً يك مبلغ پولی که از يك کمیانی طلب داشته و آن کمیانی خاک برده و پولش را با او نداده است آن پول را وصول را اصلاح فرمایم بگردن دولت ایران انداخته اند یا اینکه کشتی دیر یازود آمده است آنرا جزء خسارت پای دولت ایران حساب میکنند بالاخره مبلغ معتنا بهی حساب خسارت درست کرده است حالا مقصود من ذکر این مسائل نیست مقصود این است که در مقدمه آن لایحه که دولت تقدیم مجلس کرده منبوسه آقای حاج معین التجار فرمائی از سنه هزار و سیصد و بیست و دو دست دارد و دعای راجع به آن فرمان داد در صورتیکه این مسئله در مجلس سبق حل شده بود و يك قراردادی که در نهم محرم ۱۳۳۰ بین دولت و حاج معین التجار منعقد شده است در تحت ۱۲ ماده و در آنجا کلیه فرامین و اسناد و نوشتهجاتی که حاج معین التجار داشته است تمام دعای خود را نسبت بآنها اسقاط می کند و دو ماده از آن قرارداد هم از مجلس گذشته و بآنی را دولت خودش منعقد کرده است و امضای حاج معین التجار است از درجه اعتبار ساقط است و وزارت فواید عامه فقط این قرارداد را معتبر دانسته و بموجب فصول یازده گانه با مشارالیه رفتار خواهد کرد
در صورتیکه بر حسب این قرارداد دعای حاج معین التجار را دولت بهر شکلی و با هر زحمتیکه بوده خاتمه داده و بای قرارداد را هم خود حاج معین و هم دولت امضاء میکنند دیگر چرا دولت در این لایحه که به مجلس پیشنهاد کرده آن مسئله را بکلی مسکوت عه میگذارد؟ یعنی مثل اینکه بگویند من این قرارداد را هیچ ندیده ام یا

عدماً اشاره نکرده است یا سهواً و مراجه میکند بفرمان هزار و سیصد و دو که حاج معین التجار در زمان مرحوم مظفرالدینشاه گرفته است
بعلاوه يك صورت حسابی هم در ضمن راپورت دیگر آقای فهیم الملک تقدیم مجلس کرده اند و قتیکه در این راپورت نگاه کنیم می بینیم عایدیکه از برای دولت نبوده هیچ بلکه يك خسارتهای فوق العاده هم باستناد همان قرارداد متوجه دولت شده است. ما اگر خواست باشیم دل خودمانرا خوش کنیم و بگوئیم امتیاز یا اجاره فلان معصرا بفلان تبعه داخله دادیم که نه خودمان استفاده کنیم نه او استفاده کند که صحیح نیست. باید يك راه عملی فکر کرد نه این که این امتیاز را بدهیم تا يك صورت حساب بدهد و خسارت صد و چهل و هفتماه خود را مطالبه کند در صورتیکه دولت عمل معدن خاک سرخ را امتحان کرده (بنده دوسه عیش را ندیده ام فقط راپورتها تیکه گاهی در تعقیب سؤالات بمجلس شورای ملی رسیده که با هم متناسب نیست دیده ام) مقصود این است که دولت حاضره مراجعه بسابقه عمل نکرده است و آن دعاییکه در سنه ۱۳۳۰ قطع شده احت بکلی مسکوت عه گذارده و مراجعه بهمان فرمان سابق میکند و بزایده هم نگذاشته اند و بنده شنیدم که يك کمیانی امریکائی پیشنهادی داده است و سالی نود و پنجاه هزار دلار حاضر است بپردازد ولی در جراید دیدم که آقای علانی نمونه خاک را خواسته اند که در آنجا کمیانیها را دعوت کنند و ببینند تا چه مقدار حاضر هستند دیگر اینکه ممکن است این معدنرا حاج معین التجار احتکار و معطل کند و بعد از پانزده سال باز بکسورت حسابی تقدیم دولت کند و يك مبلغی ادعای خسارت کند و بگوید در عرض ۱۴۷ ماده فلاقت خسارت بمن وارد آمده و يك مجلس دیگر هم نمایندگان بنشینند و این مسئله را حل کنند بهر حال خوبست آقای وزیر فواید عامه توضیح بدهند اولاً علت اینکه مسئله قرارداد از آنجا که دعای او را قطع کرده بود مسکوت عه گذاشته اند و قوانین را مدرک قرار داده اند چیست؟
ثانیاً آیا اقدامی راجع بزایده و اجاره دادن این معدن شده یا نشده است وزیر فواید عامه - متأسفانه آن قرارداد را که با آقای حاج معین التجار منعقد کرده بودند کاملاً بموقع اجرا نگذاشته بودند و آن خسارتی که آقای حاج معین التجار از دولت ادعا می کند در نتیجه عدم اجرای کامل آن قرارداد است ولی موضوع آن خسارتی که ایشان ادعا می کنند از این امتیاز خارج است موضوع امروز واگذارند و امتیاز

استخراج خاک قمرزاست و میتوانم عرض کنم این یکی از بهترین پیشنهاد هائی است که بمجلس تقدیم شده است زیرا عمل خاک سرخ در این سنوات رویه مرفته که حساب کنند از سالی بازده شانزده هزار تومان تجاوز نکرده است و پیشنهاد هائی هم که از لندن و امریکا در این موضوع رسیده است (که بهتر از همه پیشنهاد امریکائی است که در آن قید شده از قرائتی ۱۶ دلار خریداری می شود اگر از آن قرار حساب کنیم مطابق صورتیکه گمرک می دهد اگر پنج هزار تن فروخته شود هشتاد هزار دلار میشود و آن ترتیبیکه حاج معین التجار حاضر است بپردازد بیشتر از هشتاد هزار دلار است نمونه خاک هم بامریکا فرستاده شده و معاینه و تجزیه هم کرده اند و بعد از معاینه و تجزیه کردن این پیشنهادی که عرض کردم از امریکا رسیده است

رئیس - آقای تدین (اجازه)

تدین - بنده اساساً متقدم که امتیازات داخله با افراد ایرانی داده شود و آنها مقدم باشند برخارج و بنا بر این مخالفت بالین امتیاز ندارم .

مخالفت بنده با طرز این لایحه است از حیث نقایس و معایبی که دارد و در واقع بنظر بنده غلط می آید .

اولا در مقدمه این لایحه مینویسد : دولت لازم میدانست بطریق رفع شکایات و تظلمات آقای حاج معین التجار را نموده و این گفتگورا خانه دهد لهذا با حفظ منافع دولت مواد ذیل را تقدیم مجلس شورای ملی میکند که مجلس تصویب نماید بواسطه عمل نشدن بان قراردادیکه مابین دولت و آقای حاج معین التجار بسته شده است ایشان شکایات و تظلماتی داشته اند که يك قسمت آنرا تصور میکنم آقایان مسبوق باشند در نتیجه آن شکایات و تظلمات ایشان اظهار میداشتند که من متضرر شده ام و بین خسارت وارد آمده است تا اینکه در این زمینه در کمیسیون بودجه مذاکرات زیاد طولانی شد و در ضمن مذاکرات با دقت رسیدگی کردند و دیدند دعوی ایشان متجاوز از صد هزار تومان میشود در اینجانبند چون در کمیسیون فوائد عامه نبوده ام از آقای مخبر و آقای وزیر سؤال میکنم که بد جواب بنده را بدهند .

این عبارتیکه میگوید : رفع شکایات و تظلمات مشارالیه بشود . آیا تصویب این لایحه (اگر مجلس شورای ملی تصویب کند) شامل آن دعوی ایشان هم هست یا نه یعنی بعد از آنکه ما تصویب کردیم که این امتیاز با اجازه با آقای حاج معین التجار بوشهری و گذار شود دعوی خساراتی که ایشان ادعا میکردند و متجاوز از صد هزار تومان بوده است ایشان دیگر مطالبه

نخواهند کرد یا بر دعوی خود باقی خواهند بود ؟ (ظاهر این است که بوسیله تصویب این لایحه رفع شکایات و تظلمات دعوی ایشان میشود چنانچه اینطور است که عرض کردم بهتر این است که در اینجا تصریح شود و اگر اینطور نیست آن يك موضوع دیگری است .

بنده متقدم و عقیده قطعی دارم که اگر این لایحه باین ترتیب نگذشت دولت مکلف و موظف باشد مطابق حق و حقیقت بدعاوی حاج معین التجار رسیدگی کند چنانچه بده کار شده بدهد و اگر طلبکار است بگیرد .

ولی متأسفانه در دوره فترت و ماقبل فترت وضع حکومتیها و دولت های مابک شکلی بوده است که خودشان اعتبار امضاء خودشانرا متنازل کردند و در اثر بی اعتباری امضاء دولت است که ما مجبور میشویم در اینجا بعضی امتیازات را بخارجیها بدهیم برای اینکه آنها بواسطه قوای خارجی که دارند منافع خودشانرا حفظ میکنند اما اگر طسرف ایرانی باشد منافش محفوظ نمی ماند ولی ای حال اگر امضاء دولت معتبر بود بنده تصور میکنم تمام معادن بخود ایرانها واگذار میشد که استخراج کنند پول در این مملکت هست و اشخاصی هم هستند که برای گرفتن امتیاز حاضر هستند و لسی متأسفانه اگر از طرف دولتها برخلاف قرار دادهای خودشان رفتار شد بکجا تظلم کنند این است که بنده رأی میدهم که باید امتیاز نقط شمال بامریکائیها داده شود .

زیرا هنوز ما مطمئن نیستیم که باین ترتیبات و قرار دادها عمل میشود . پس هر وقت ملت مطمئن شد که امضاء دولت اعتبار دارد و يك محکمه صالحی هم در مقابل پیدا شد که مطابق قانون اساسی اگر دولت مدعی علیه واقع شد او را جلب بحکمه کنند بنده اول کسی خواهم بود و تمام آقایان این عقیده را دارند که حتی يك امتیاز خیلی کوچکی را هم بخارجیها ندهیم در اینجا ناچار هستم يك جمله را عرض کنم مثلاً اگر دولتها مخالفت کردند چه طور مجامه خواهند شد يك قانون مجامه وزارتئى بایک طول و تفصیلی بمجلس آمده و بيك کمیسیون خاصی هم ارجاع شد که بنده متأسفانه مخبر آن کمیسیون هستم و برای تذکر عرض می کنم متجاوز از چهل روز است آن کمیسیون تشکیل نشده حالا از این قسمت هم صرف میکنم و بر میگردد باصل مطلب وسایر معایبی که در این لایحه هست و فی الحقیقه راجع بتمام مواد است .

لذا بنده باتمام این مواد مخالفم . این امتیاز و انحصار بان معنای مصطلح نیست

این اجازه است نه امتیاز زیرا امتیازی که در قانون اساسی ذکر شده در بین الهالاین تفسیر بانحصار شده است .

امتیاز و انحصار باین معنی دو مورد دارد . يك مورد آنست که هیچ سابقه نداشته باشد مثل خط آهن که میخواهند احداث کنند امتیازش را بگیرند یا کارخانه را که میخواهند جدیداً احداث کنند امتیاز می گیرند .

نقط شمال را که سابقه نداشته است میخواهند استخراج نمایند امتیاز میدهند . نقط جنوب هم همینطور قسمت دوم راجع بچیزهای موجود است که انحصار بطور خرید و فروش باشد مثل اینکه دولت یا کمپانی می آید و خرید و فروش يك مال التجاره را منحصر بخودشان میکنند از قبیل انحصار دخانیات تعدید . یا کمپانی گوشت یا نان از قبیل چیزها که معصوم را خرید و فروش میکنند اما ایجاد کننده آن محصول اشخاص دیگر هستند .

در معادنیکه سابقه کشف دارد در ایران تا کنون عمل بر روی اجازه بوده است مثل معادن آهن و مس و گوگرد دولت اعلام میکنند که فلان مدت بزمایده گذارده میشود . معدن گل سرخ هم سابقه دارد و مدتی در دست خود حاج معین التجار بوده است و چون سابقه کشف دارد مطابق قانون محاسباتی که مجلس وضع کرده است باید آنرا از نقطه نظر اجازه فرض کنند و در روزنامهها اعلان مزایده کنند و بنویسند که حد اقل عایدات معدن گل سرخ را دولت این اندازه می داند .

این مطلب را هم عرض کنم اعلاناتی که دولت راجع بزمایده تا کنون منتشر کرده است يك قسمت را دارد و يك قسمت را ندارد در قانون محاسبات مینویسد .

وقتیکه دولت میخواهد يك چیزی را بزمایده بگذارد باید حداقل را معین کند ولی متأسفانه در این اعلاناتیکه از طرف دولت راجع بزمایده شده است (بنده که خاطر ندارم) حداقل را معین کرده باشد مگر در یکی دو مورد که حداقل را معین کرده است در اعلانات مزایده باید حداقل را معین کند که تمام مردم مسبوق شوند وقتی پیشنهاد آمده هر کس مطابق قانون بیشتر پیشنهاد کرده است همانرا دولت قبول کند ولی باز هم عرض میکنم مشروط بر اینکه با يك قیودات قطعی امضای دولت محترم باشد که بعد دیگر يك تغییراتی در آن نشود .

باین جهت بنده این را امتیاز نمیدانم و اجازه است بنا بر این مربوط بخود دولت است و مربوط بمجلس نیست و اگر چنانچه بگوئیم تمديد است آنها باید تصریح شود و مطابق قرارداد سابق این تمديد را تصریح کنند این مطلب تصریح نشده است ایراد دیگر راجع باینست اولاً عایدات را در

این لایحه صدهزار تومان معین کرده اند بنده اظهاری راجع بصدهزار تومان ندارم که کم است یا زیاد ولی بنده مقبده دارم اگر بطور امتیاز شد باید يك نسبتی ملحوظ باشد که بعد از وضع مغارج صد بنجاه با صد شصت یا صدهشتاد بدولت داده شود .

و اینجا بطور کلی نوشته شده و معلوم نیست تا این موقع تأذیه معلوم نیست فقط نوشته است همه ساله سالی صدهزار تومان توسط وزارت فوائد عامه بخزایه دولت برساند . آخر باید موقعش معین شود که دوماه یا سه ماه از سال بعد باید تأذیه شود این ناقص است .

دیگر از معایب این است که شرایط مبطله ندارد . اجازه نامه باشد شرایط مبطله لازم دارد امتیاز نامه هم باشد باید شرایط مبطله داشته باشد . اگر چنانچه حاج معین التجار سال بعد صد هزار تومانرا نپردازد تکلیف چیست ؟ اینها يك چیزهائی است که باید حتماً قید شود در لایحه تا آنجا میگوید در موقع فرس ماژور باید مواقی که حوادث فوق العاده عمومی روی بدهد باید رعایت حال این شخص صاحب امتیاز را کرد آیا ممکن است که محل اختلاف واقع شود دولت بگوید فرس ماژور نیست او بگوید فرس ماژور است .

اگر اختلافی پیدا شد یکی باید رفع اختلاف را بنماید آخر يك امتیازاتی بمجلس آمده آقایان دیدند بعضی مواد راجع بر رفع اختلاف معین شد .

حاج شیخ اسدالله رفع اختلاف بواسطه حکمیت میشود .

تدین - حکمیت را من ندیده ام مگر اینکه بفرمائید سابقه دارد در این لایحه که بنده خوانده ام چیزی ندارد این است که مواد آن را قرائت میکنم آقایان ملاحظه فرمائید .

ماده هشت - صاحب امتیاز جز در مواقع حوادث فوق العاده عمومی یا محلی (فرس ماژور) هیچچیز نمیتواند در پرداخت حقوقی که بموجب ماده دوم مستلزم است تعلل نماید .

تصوره - در مدت (فرس ماژور) و تعلل صاحب امتیاز از ادای اقساط سالیانه کلیه عایدات معادن گل سرخ متعلق بدولت خواهد بود .

داده شود و متقدم که باید ایرانی داده شود مع هذا این نواقصی که عرض کردم در این لایحه موجود است .

شیخ الرئیس - (مخبر کمیسیون) اجمالاً اعتراضات آقایان را عرض می کنم و جوابی هم که بنظر بنده میرسد عرض می کنم .

این که شاهزاده اقبال السلطان نگران هستند که آنچه ممکن است بعد از ۱۰ سال خاک را استخراج کنند و پیش خود نگاهدارند بنده گمان می کنم این مطلب منحصر بباک سرخ نباشد اغلب زمعادنیکه دومرتبه تواید نمی شود مثل خاک سرخ و فیروزه يك وقتی ممکن است تمام بشود .

پس باید امتیاز و اجازه نداد . برای این که ممکن است تمام بشود . گویا ایشان فراموش فرده اند شرح مبسوطی را که شاهزاده سلیمان میرزا در چند روز قبل راجع بر عرضه و تقاضا اظهار کردند علاوه اداره گمرک معین کرده است که سالی چقدر بمصرف میرسد و اینکه فرمودند تا ه سال دیگر تمامی شود معین فیروزه و طلا که نیست تا بیاید و يك پولی مغارج بکند و زحمت بکشد و آنها را انبار کند و اگر منافع ۱۰ ساله همان سرمایه را که خرج می کنند حساب کنیم شاید پیش از قیمت خاک باشد در این صورت ارزش ندارد بیکمبلغ گزافی خرج کند و خاک را که پیش از خرواری چهار تومان قیمت ندارد انبار کند بنا بر این نگرانی آقای اقبال - السلطان قابل اهمیت نیست .

اما برای سنوات اخیر آنچه پیش بینی شده است در مواد پیشنهاد ملاحظه فرمائید در آنجا نوشته شده .

و آقا مطلبی را که آقای تدین فرمودند راجع بدعاوی حاج معین التجار . دعاوی ایشان بر ۲ قسم است يك قسمت راجع بخسارت و مغارج و اتفاقاتی است که واقع شده .

در این موضوع نمی خواهم داخل در جزئیات بشوم زیرا يك کتابچه راجع بباک فرمز چاپ شده و خدمت همه آقایان هست اگر ملاحظه فرمائید خیلی مطالب در آن آنجا نوشته است که علاوه بر مسائل منطقی تصور می کنم يك احساساتی هم در آقایان نمایندگان تولید که زودتر این امتیاز را تصویب کنند

این يك قسمت از ادعای ایشانست و همان طور که فرمودند باید رسیدگی بشود اما نست دوم از دعاوی حاج معین التجار راجع بفرامینی است که در موضوع این معادن در دست دارد

برسد بعد معلوم شد که در آن موقع يك خاکهای در آنجا جمع شده بوده است (بالاخره مسئله که بود دولت فرامین بلا مدت را معتبر نمیدانست و ادعای حاج معین التجار این است که چون دولت فرامین بلا مدت را قبول ندارد

باید مدت آنرا معلوم کند و این دعوائی که در لایحه نوشته شده راجع بخسارت نیست هستند که آنچه ممکن است بعد از ۱۰ سال خاک را استخراج کنند و پیش خود نگاهدارند بنده گمان می کنم این مطلب منحصر بباک سرخ نباشد اغلب زمعادنیکه دومرتبه تواید نمی شود مثل خاک سرخ و فیروزه يك وقتی ممکن است تمام بشود .

پس باید امتیاز و اجازه نداد . برای این که ممکن است تمام بشود . گویا ایشان فراموش فرده اند شرح مبسوطی را که شاهزاده سلیمان میرزا در چند روز قبل راجع بر عرضه و تقاضا اظهار کردند علاوه اداره گمرک معین کرده است که سالی چقدر بمصرف میرسد و اینکه فرمودند تا ه سال دیگر تمامی شود معین فیروزه و طلا که نیست تا بیاید و يك پولی مغارج بکند و زحمت بکشد و آنها را انبار کند و اگر منافع ۱۰ ساله همان سرمایه را که خرج می کنند حساب کنیم شاید پیش از قیمت خاک باشد در این صورت ارزش ندارد بیکمبلغ گزافی خرج کند و خاک را که پیش از خرواری چهار تومان قیمت ندارد انبار کند بنا بر این نگرانی آقای اقبال - السلطان قابل اهمیت نیست .

اما برای سنوات اخیر آنچه پیش بینی شده است در مواد پیشنهاد ملاحظه فرمائید در آنجا نوشته شده .

و آقا مطلبی را که آقای تدین فرمودند راجع بدعاوی حاج معین التجار . دعاوی ایشان بر ۲ قسم است يك قسمت راجع بخسارت و مغارج و اتفاقاتی است که واقع شده .

در این موضوع نمی خواهم داخل در جزئیات بشوم زیرا يك کتابچه راجع بباک فرمز چاپ شده و خدمت همه آقایان هست اگر ملاحظه فرمائید خیلی مطالب در آن آنجا نوشته است که علاوه بر مسائل منطقی تصور می کنم يك احساساتی هم در آقایان نمایندگان تولید که زودتر این امتیاز را تصویب کنند

این يك قسمت از ادعای ایشانست و همان طور که فرمودند باید رسیدگی بشود اما نست دوم از دعاوی حاج معین التجار راجع بفرامینی است که در موضوع این معادن در دست دارد

شیخ الرئیس - بنده مباحثه ندارم ممکن است يك ماده اضافه فرمائید ولی خیار تخلف شرط از اصول علمی است اما اینکه فرمودند حق انتقال هم ندارد البته وقتی انتقال بدهد فسخ است و اما راجع بعوادث غیر مترقبه (فرس ماژور) در آن موضوع هم معلوم است شبیه با ملاکی است که بزارعه عمل میشود .

اگر اینطور اتفاقات افتاد در آن ماده نوشته شده که باید رسیدگی کنند و معلوم است که این برعهده دولت است که امنیت آنها را حفظ کند و اگر کوتاهی شد البته باید در حق مستاجر مراعات بشود لهذا گمان میکنم که اگر آقایان بان کتابچه مفصل توجه فرمائید خیلی از اشکالات حل میشود .

رئیس - چون نزدیک ظهر است اگر آقایان صلاح بدانند جلسه را ختم کنیم (جمعی گفتند صحیح است)

رئیس - دستور رورشبه لایحه امتیاز نقط .

آقای شیخ الاسلام اصفهائی (اجازه)

شیخ الاسلام - لایحه لباسهای وطنی طبع و توزیع شده و در مجلس هم مباحثات بسیار طولانی در آن خصوص شده و امیدوارم آقایان تفضل فرمائید که در این موضوع کمتر صحبت بشود .

بنده پیشنهاد میکنم این لایحه جزو دستور روزشبه بشود و در اول جلسه انشاء الله بگذرد که ما از مورد تلامت شدن مردم راحت بشویم

رئیس - آقای سهام السلطان (اجازه)

سهام السلطان - چون مطابق پیشنهادی که در آن جلسه شد اوقات مجلس معین گردید عقیده بنده این است که آقایان توجه فرمائید مطابق همان پیشنهاد عمل بشود این لویح متفرقه همانطور که قرار شد در روزهای پنجشنبه مطرح شود روزهای دیگر هم يك تکلیف معینی دارد و باید داخل در دستورات معین بشویم به عقیده بنده این لایحه هم باید جزء دستور روز پنجشنبه آتیه بشود .

رئیس - آقای حاج شیخ اسدالله (اجازه)

حاج شیخ اسدالله - بنده با آقای سهام السلطان موافقم

رئیس - اگر وقت شد بمیدیشنهاد به فرمائید جزو دستور بشود

آقای فتح الدوله (اجازه)

فتح الدوله - بنده عرضی ندارم .

رئیس - آقای آقا میرزا علی (اجازه)

آقا میرزا علی کازرونی - بنده نظریه اینست که لایحه منسوجات وطنی را اهم میدانم و لویحی هم که حاضر است و باید جزو دستور شود خیلی زیاد است و ما باید رعایت الاهم فالاهم را هم کرده باشیم چون این لایحه راجع باقتصادی است و مردم هم منتظرند این لایحه زودتر از مجلس بگذرد و يك تهیه و تدار کاتی بکنند این است که معصرا از آقایان تقاضا میکنم مساعدت فرمائید جزو دستور روزشبه بشود .

رئیس - آقای مدرس .

مدرس - در این مدت اخیره يك اطلاعات و نوشجات بلکه يك احکامی از حجج الاسلام عتبات عالیات راجع بوضعیات بین النهرین میرسد اما بنده خیلی خوب و مناسب دیدم (با مشاوره خیلی از آقایان) يك اظهاراتی در موضوع بین النهرین و وضعیات آنجا بمجلس مقدس عرض کنم

اولا - بین النهرین چه نسبتی بایران دارد .

این يك حقیقتی است که هر کس اطلاعات از قرون سابقه داشته باشد شاید يك استکشافاتی بکند .

ولی چون آن موقع ذکر آن ها نیست این مسئله را مسکوت عنها میگذارم . اما ایران چه نسبتی به بین النهرین دارد البته قلب اغلب مسلمانان دنیا و بالخصوص ایرانیان متوجه بین النهرین است . (بعضی گفتند - صحیح است)

ولیکه این قطعه بین النهرین که امروز اساس عراق عرب است و قبل از این بواسطه مجاورت با جزیره العرب مستعرب شد اساساً يك قطعه اصلی از ایران بود .

(صحیح است) مارو حاً و جسماً از هر جهت بان زمین واهالی آنجا علاقه مند هستیم و بواسطه آن شاهد مشرفه و متبر که يك قسمت بزرگ بلکه اکثر مسلمانان دنیا متوجه بان ارض هستند . (صحیح است) وضعیات کنونی بعد از جنگ عمومی در بین النهرین چه حوادث و اتفاقاتی وجه وضعیاتی ایجاد کرد این مسئله را هم مسکوت عنها میگذارم و رفتائی که در این سفر مهاجرت خدمتشان بودم خوب بصیرت دارند که متار که تر کها از این خاک چه نحوه رجوعی بود حالا بنده وارد در حقیقت آن نمی شوم و از برای موقع دیگری گذارم و کیف کان امروز بین - النهرین دارای امیری شده است مجبور با منجمل باین معنی که استقلال دارد .

با وجود این دولت انگلیس که همیشه غمخوار عالم بخصوص مسلمانها است (يك روز رأفت و تلافش نسبت بايرانيها متوجه می گردد و آن قرارداد کذاوا گذارا که حقیقت و حالش معلوم است می گذرانند) بالاخره در بین النهرین يك قراردادى با امیر مالیه (آنچه شنیده و برسیده و فهمیده ام قرار داد یکطرفی محسوبست

(بعضی از نمایندگان - صحیح است)

مدرس - منعقد نموده آنهم آلان مسکوت عنه مانده است بالاخره بنای اهالی آنجا شده که افتتاح يك مجلس ملی بکنند که آنهم جزء قرارداد است و بواسطه يك خصوصیتی که ضرر ش بین است اهالی فعلا مایل نیستند و آنچه خبر میرسد و اطلاع داریم بقشار های صوری و معنوی انگلیسها (که هنوز نمی دانم نسبتشان باین خلك چه نسبتی است) گرفتارند عقلا و رؤسای آنجا تمام اظهار نگرانی و عدم رضایت از این انتخاب کرده اند تا بجائی رسیده است که علماء که مرجعند نوشته اند این انتخاب مشروع نیست و برای اسلام و مسلمانان ضرر دارد (صحیح است)

بنده باین تردیدی که نسبت بدخالت انگلیس در بین النهرین عرض کردم در این مجلس که مرکز مسلمانانست و می توانم بگویم توجه اکثر مسلمانان دنیا بایرانست اظهار تنفر از این فشار و ناملایماتی که از طرف انگلیسها با اهالی بین النهرین وارد می آید می کنم.

(از طرف نمایندگان - صحیح است - احسن، احسن)

رئیس - آقای سلیمان میرزا (اجازه)

سلیمان میرزا - البته آنچه را که آقای مدرس با کمال فصاحت و بلاغت راجع باین موضوع بیان فرمودند گمان میکنم قوی است که همگی در آن اتفاق دارند چه در داخل مجلس وجه در خارج در این مسئله کاملاً متفق و متحد الکلمه هستند (صحیح است)

عراق عرب و بین النهرین مملکتی است که از قدیم الایام چه قبل از اسلام و چه بعد از اسلام روابط کامله با وطن عزیز ما داشته و دارد و در حقیقت میتوان گفت يك قسمتی از وطن عزیز ما است آثار سلاطین قدیمه ایران در آنجا دلیل عمده ایست که قسمت عمده مرکزی ایرانست پایتخت های سلاطین عمده ایران در آنجا است از قبیل مدائن و ایوان کسری و سایر نقاط که شعرا بزرگ ایران راجع بآنها شعرها گفته اند و اظهار تأسف کرده اند و از ذهن يك ایرانی خارج نمیشود که يك قسمت مهم از مملکت ما عراق عربست و همچنین بعد از اسلام مرکز مذهبی ما است اما کن مشرفه تمام در عراق عربست و در سال يك قسمت زیادی از ایرانیان با کمال اشتیاق و آرزو از برای مشرف شدن بآن اما کن مقدسه با تمام زحمات و صدقات

مسافرت میکنند که باین فوز عظیم برسند. (گفته شد صحیح است)

در اینصورت چطور ممکن است تصور کرد یک نفر ایرانی مسلمان خواه از نظر ایرانی و خواه از نظر مذهب بتواند يك لحظه از فکر عراق عرب خارج شود و خدای نا کرده در قلبش تصور کند که این سر نوشت عراق عرب و صدماتی که با اهالی آنصفحه وارد می آید غیر از صدماتیست که بر ما وارد میشود. تمام در این زحمت و محنت شریک و سهیم هستیم

صدماتیست که بر ما وارد می آید چنانچه يك دفعه دیگر در همین مجلس راجع بتبعید دونفر آقایان از آنجا اظهار تنفر شده است

باز هم میشود قطع نظر از تمام مطالب مطابق اصولیکه در تمام دنیا معمول است حکومت هر مملکتی باید مطابق میل و آرزوی خود اهالی آن مملکت باشد آقای مدرس بطور کلی مطلب را فرمودند ولی تمام آن اسنادی که ایشان میخواهند در اینجاموجود است هر چند شاید وقت مجلس زیاد گرفته شود

(بعضی گفتند - وقت مجلس است و سعادت ما است)

اما اگر آقایان میل داشته باشند ممکن است ملاحظه فرمایند معاهده سه بسته شده در جراید عربی العراق طبع شده و حاضر است

تلگرافاتی که علماء و اهالی آنجا بر علیه این معاهده کرده اند تماماً سوادش اینجا موجود است و اگر آقایان میل داشته باشند ممکن است مفصلاً دیده شود

تمام تلگرافاتی که آقایان آنجا و سایر نمایندگان عراق عرب در هر جا از علماء و مسلمین و غیره هم فرستاده اند حاضر است ترجمه که از این معاهده عراق عرب با فیصل شده نیز موجود است اگر آقایان میل دارند خوانده شود

جمعی گفتند - خوبست طبع و توزیع شود

سلیمان میرزا - اگر میل دارند مجله بشود ممکن است تمام اینها طبع شود مقاله هائیکه در این ضمن در تمام جرائد ملیون و علمای اعلام نوشته اند حاضر است

جرائدیکه در این موضوع نوشته اند حاضر است

او امریکه آقایان علماء بر علیه انتخابات صادر فرموده اند عکسش اینجا موجود است باز شرح قضیه و وقایع و اعتصابات و زرد و خوردهائی که ملیون عراق عرب فرمودند در اینجا موجود است کتابیکه در این موضوع نوشته شده از طرف آزادیخواهان و مدیران جراید عراق عرب حاضر است يك کتاب به این مفصلی است

(ارائه نمودند)

اوراقی که تمام رؤسا و مشایخ عراق

عرب بر عدم رضایت نوشته اند که هر کس روساء عراق عرب را بشناسد می - داند یکی یکی اینجاموجود است مثلاً این ورقه که در دست بنده است از عشیره خضاعه و اتباع است که هر کدام را آقایان میل دارند بخوانم آنچه آقایان علماء نوشته اند باتمام مهرها و تلگرافات حاضر است و ممکن است چاپ شود قسمت عشار

فرات ادنی تمام رؤسای مشایخ که علیحده یرتست کرده اند موجود است باخصاص سند و مهر، قسمتی که رئیس و تمام اعضاء منتفح جدا جدا مهر کرده اند و بر این قضیه یرتست کرده اند و این معاهده و قرارداد را بر سمیت نشانخته اند و فشاری را که بر اهالی بدبخت آنجا که برادران مذهبی و وطنی ماهستند وارد شده شرح داده اند در اینجا موجود است که تمام اظهار تنفر از این ترتیب کرده اند بنده بطور فیرتست می خوانم اگر بخوام تمام را بخوانم باید ۲ روز وقت مجلس را اشغال کنم،

علمای بغداد و کاظمین جدا گانه تعرض کرده اند که موجود است. ایلات و عشایر متفرقه باز مجدداً این يك جا اظهار تنفری کرده اند تماماً با يك فرمول اگر چه عربی است ولی اگر آقایان میل داشته باشند ممکن است ترجمه و طبع شود.

اهالی کربلا جدا گانه اشکال کرده اند موجود است باین مهرها. (نشان دادند) عشایر قسمت قسمت فرات اعلی یرتست کرده اند باخط و امضای خودشان حاضر است رؤساء عشیره حچم یا حجام هم باز اظهار مخالفت کرده اند بطوریکه اگر امروز بخوایم در عراق عرب رفتارند کنیم و عقیده عموم اهالی عراق عرب را بخوایم همین اسنادی است که در اینجا است.

(صحیح است)

و چون برای آنها محل و ملجائی نبوده است که مطالب خود را بگویند ما ایران فرستاده اند امروز بهترین روزی است که ما مطالب برادران مذهبی عراق عرب را بتمام عالم برسانیم.

این است شکایات و عقیده واقعی اهالی عراق عرب که از برای حکومت و مقدرات آتیه خودشان کرده اند و البته انصاف و عدالت هم این است، درد دنیا همانطور که آقای مدرس فرمودند بیشتر از همه دولت انگلیس اظهار کرده است که حامی ملل ضعیفه است و میل دارد همه مردم راحت و آسوده باشند.

انصاف این است که يك قسمت از ملت اسلام که فعلاً خودشان می خواهند حکومت ایشان را بخودشان واگذار کنند تا این قسمت از برادران وطنی و مذهبی ما هم راحت بشوند. زیرا تمام عالم اسلام در حکم يك وجود است تفاوتی در اسلامیت نیست. تمام مؤمنین و مسلمانان با یکدیگر برادرند بهر کدام صدمه وارد بیاید بتمام ما صدمه وارد

وارد آمده است.

بنابر این بنام عالم اسلامیت و ایرانیت و شرافت عراق عرب همانطور که آقای مدرس فرمودند از تمام این مظالم اظهار تنفر می کنیم و يك صدا برادران عراق عرب خودمان می گوئیم اگر چه از شما مسافرت دور هستیم ولی روحاً و جسماً ظاهر و باطناً باشما همراه هم صدا هستیم و منافع شما منافع ما است و با هم برادریم و در تمام مصائب و صدمات باشما شریکیم و بقدریکه از دستمان بر آید و مطابق ترتیبات معموله مملکتی باشد البته بدون استثناء باشما کمک می کنیم و از تجاوزاتی که بشما می شود اظهار تنفر میکنیم.

حالا اگر آقایان میخواهند تمام اسناد موجود در مجلس خوانده شود و اگر میل دارند طبع شود و در آن صحبت فرمایند آنهم ممکن است ولی چون این اسناد را برای بنده نفرستاده اند باید از صاحبش اجازه بگیریم بعد بعرض مجلس برسد.

شاید نزد سایر آقایان نمایندگان و البته خدمت آقایان علماء طهران هم که بیشتر در جریان امور هستند فرستاده اند. و ممکن است آقایان اجازه بدهند مجله طبع شود.

اهالی عراق عرب که خودشان نمیتوانند عرایضشان را بمسامع تمام مسلمان های دنیا برسانند لا اقل برادران ایرانی آنها این سعادت را بآنها کرده و اظهارات آنها را بتمام دنیا رسانده باشند که این است اظهارات و عقاید اهالی بین النهرین.

رئیس - آقای شیخ اسلام (اجازه)

حاج شیخ اسدالله - بنده همین اندازه مذاکرات و اظهار تنفر را کافی نمی دانم. بنده تصور میکنم مجلس شورای ملی باید بدولت اخطار کند که دولت ایران بسایر دول یرتست و تقاضا کند که اسباب آسایش اهالی بین النهرین فراهم و رفع فشار از مسلمانان آنجا بشود. اگر همین اندازه ما مذاکره کنیم که متأسف و افسرده هستیم و آنهادر تحت فشار باشند و تمام هستیشان برود چه فایده دارد. ما باید تمام اهالی دنیا بگوئیم که ما بملت بین النهرین و مسلمانان آنجا علاقه تام داریم همانطور که آسایش خود را می خواهیم آسایش آنها را هم میخواهیم و باید بدولت ما یرتست کند و رفع این تجاوزاتی که نسبت به آنها می شود از تمام دول و جمع اتفاق ملل بخواید و يك اقدامات عملی بشود فقط بمذاکره و اظهار تنفر تنها قناعت نشده باشد که بدانند ما با آنها قدم بقدم همراه هستیم خوب آنها را خوب خودمان می دانیم بد آنها را بد خودمان همچنانکه نسبت بملت ایران اگر يك فشار هائی وارد بشود دولت ایران بيك اقدامات عملی مشبث می شود باید نسبت با اهالی بین النهرین هم همان عملیات را که نسبت بخودش می

کند اجراء نماید و آسایش آنها را بخواید این است که بنده پیشنهاد می کنم از طرف مجلس يك شرحی بدولت نوشته شود که آسایش آنها را بخواید و بتمام دول متحد - المال بدهد.

مخصوصاً از دولت انگلستان آسایش آنها را بخواید که آنها را بجال خود بگذارند غمخواری بس است دیگر بیش از این غمخواری لازم ندارند.

رئیس - آقای آقا سید فاضل (اجازه)

آقا سید فاضل - بلی مذاکرات با اندازه کفایت شده است و بنده بطور اختصار عرض می کنم چون ما بین النهرین از يك منبع ارتضاع کرده و از يك پستان شیر حورده ایم البته باید از هیچگونه مساعدت و هم راهی مضایقه نکنیم و اینکه بکوقتی آقایان میگفتند ما از جامعه ملل نمی توانیم استفاده کنیم همین پیشنهاد خوبست و باید بنمایندگان جامعه بین الملل نوشته شود که مظالم انگلیس ها را نسبت با اهالی بین النهرین یاد آوری نمایند که استقلال آنها محفوظ بماند و بنده کمال تنفر و تالم و تصدم را حقیقتاً بآنها بابت تکدر از این وضعیات جاریه انگلیسها اعلام میکنم.

رئیس - بالفعل عده کافی نیست. (مجلس نیم ساعت بعد از ظهر ختم شد.)

رئیس مجلس مؤتمن الملک

جلسه دویست و یازدهم
صورت مشروح مجلس
یوم شنبه بیست و نهم
جدی هزار و سیصد و یک
مطابق جمادی الثانی
هزار و سیصد و چهل و یک

مجلس دوساعت قبل از ظهر بریاست آقای مؤتمن الملک تشکیل گردید صورت جلسه یوم پنجشنبه بیست و هفتم جدی را آقای امیر ناصر قرائت نمودند.

رئیس - نسبت بصورت جلسه گویا ایرادی نیست؟ دستور امروز لایحه امتیاز نطق است آقای کازرونی (اجازه)

آقای میرزا علی کازرونی - چون آقای رئیس الوزراء برای دادن توضیح در لایحه امتیاز نطق حاضر نیستند و راجع بامتیاز گل سرخ هم تا اندازه مذاکره شده است بهتر این است عجالاً لایحه امتیاز گل سرخ جزء دستور باشد

رئیس - آقای سلیمان میرزا (اجازه)

سلیمان میرزا - بطوریکه در صورت مجلس خوانده شد و آقایان هم اطلاع دارند بنده در جلسه قبل تقاضا کردم که اوراق راجع بمراقب عرب طبع شود و اغلب آقایان بلکه تمام آقایان هم گفتند صحیح است و